

Tvangsadfærd hos kat

Af Alice Moon-fanelli, PhD Tufts University
Cummings School of Veterinary Medicine

Tvangspræget adfærd hos katten opstår på grundlag af naturlig adfærd, der frustreres på grund af fx begrænsninger i kattens miljø eller daglige rutiner.

Tvangspræget adfærd starter gerne som en almindelig overspringsreaktion. Fx hvis en kat er delt mellem at flygte eller svare med aggressiv adfærd, kan den i stedet om dirigere sine følelser og udføre en tilsyneladende ikke relateret overspringsreaktion som fx at sætte sig ned og vaske sig for på denne måde at mindske følelsesmæssig spænding.

Hvis katten fortsat udsættes for angstfremkaldende stimulans, bliver katten ved med at udvise adfærden igen og igen, samt ude af sammenhæng med begivenheden.

På dette tidspunkt kan katten finde på at fortsætte sin adfærd, også selv om den måske ligefrem er til ulempe for katten fx i form af smerte.

Grænsen for, hvad der skal til for at fremkalde adfærden kan sænkes med tiden, så adfærden kan udløses af et hvilket som helst stress niveau.

Fordi visse racer ses mere ofte i tilfælde med tvangspræget adfærd, er det muligt at genetik spiller en rolle i visse tvangsmønstre og i hvilke individer der vil udvise adfærden.

Den mest almindeligt udviste tvangsadfærd hos katten er uldspisning/uldsutning, spisning af stof, overdreven pelspleje/hårplukning og hårudtrækning (psykogen alopecia) samt overdreven følsomhed for berøring eller lyd. Orale (= med munden) tvangshandlinger som uldsutning/spisning og psykogen alopecia er de mest fremtrædende tvangspræget adfærdsmønstre hos katten.

Uldspisning

Denne adfærd kommer til udtryk som gentagen og upassende sutning og tygning af stof, som regel uldne, syntetiske eller bomuldsbaserede produkter som trøjer, tæpper eller gulvtæpper.

Nogle katte sutter på eller spiser plastic. Fænomenet minder om fejlrettet patteadfærd hos killinger og er måske kattens version af tommelfingersutning! Uldsutning starter måske som en patteadfærd rettet mod moderen eller en anden kats pels. Den fejlrettede adfærd kan så fortsætte og rettes mod andre bløde eller uldne materialer.

I takt med at katten bliver ældre, kan uldsutning udvikles til "pica", dvs. indtagelse af *ikke* spiselige materialer. Repertoiret kan udvides til at omfatte en lang række upassende emner som fx bruseforhæng, elastikker, snøreband og plasticposer. Skader opstået heraf kan være både omfattende og kostbare, ligesom det medfører helbredsrisiko for katten, da det i sidste ende kan føre til blokering af tarmene. Med andre ord kan uldsutning være både farligt for katten og irriterende for ejeren.

Starten på uldsutning kan ses på et hvilket som helst tidspunkt efter fravæning, specielt i løbet af kattens første leveår og som regel allerede inden 6-måneders alderen.

Adskillige forud disponeringer har været foreslået i denne forbindelse som fx vedvarende patteadfærd hos killingen der er vænnet for tidligt fra, manglende stimulans og socialisering (separationsangst hos kat) eller manglende neuron kontrol af appetitadfærd.

Medicinske årsager, der kan udløse indtagelse af *ikke* spiselige emner omfatter sult, fejlernæring, anæmi eller manglende fiber i kosten, samt diabetes eller tumorer.

Uldsutning ses oftere i orientalske racer, men såvel katte af andre racer samt blandingskatte, både kort- og langhårede kan udvise adfærden. Siameseren synes at være særligt modtagelig og udgør ca. 50% af tilfældene. Da disse katte synes at have en forkærlighed for uldsutteri, formodes fænomenet at have en gene-

tisk sammenhæng, muligvis relateret til disse kattes relative nervøse og aktive temperament.

Psykogen alopecia

Det er helt normalt for en kat at vaske sig som en overspringsreaktion i forbindelse med kortvarig stress, men i nogle tilfælde bliver antallet og varigheden af disse overspringshandlinger til mere end man umiddelbart kan kalde normal adfærd.

Hos særligt følsomme katte, som udsættes for vedvarende stress, kan adfærden blive en tvangshandling, der udføres udenfor normal sammenhæng. Denne vask gentages og er overdreven og "forkert" i hyppighed og intensitet.

Overdreven vask og tygning af pelsen kan resultere i områder, hvor pelsen er kort og afgnavet. Nogle katte bliver så optaget af deres tvangsadfærd, at de ligefrem bider eller rykker pelstotter af. Det kan føre til sår på huden.

Hårtabet ses typisk på områder, som katten let kan nå, fx bugen, flanken, ryggen, brystet og benene. En stresset ændring i kattens dagligdag vil ofte kunne kædes sammen med starten på andre angstprægede adfærdsmønstre, såsom at katten gemmer sig, manglende ædelyst, nervøsitet og at den undgår sine mennesker.

Medicinske årsager, der skal udelukkes her, omfatter allergier inkl. loppeallergi, foder, støv, pollen eller svampesporer. Hvis situationen forsøgsvis afhjælpes med en behandling med cortison, er adfærden sikkert af fysisk årsag, altså ikke psykisk betinget.

Andre fysiske årsager, der forårsager ubehag og dermed overdreven pelspleje uden at være et hudproblem kan fx være blærebetændelse, anal-kirtelbetændelse eller øget skjoldbruskkirtelfunktion. Selv hvis adfærden skyldes et fysisk problem, der løses, kan adfærden fortsætte uhindret med overdreven pelspleje bagefter.

Generelt synes hunkatte at være mere påvirkede end hankatte. Psykogen alopecia kan opstå i en hvilken som helst alder, men synes at starte omkring det tidspunkt, hvor katten bliver kønsmoden.

Psykogen alopecia menes at have en genetisk basis, idet det menes at være en hårdnakket tvangsmæssig vaskeadfærd.

Adfærden ses fortrinsvis, men ikke alene i racekatte med orientalsk baggrund, og den er som regel sammenkædet med katte med nervøst temperament.

Overfølsomhed

Her er tale om et kompliceret adfærdsmønster med nogle træk, der virker tvangsprægede og andre, der virker neurologiske. Det karakteriseres som tvangspræget, selv-rettet vask/aggression, og påvirkede katte bliver periodisk åbenbart meget overfølsomme for berøring.

I nogle tilfælde udvikler det sig nærmest til en slags anfald. Da symptomerne overlapper hinanden, anses det for at være en slags anfald med delvist tvangsprægede komponenter. Symptomerne på denne overfølsomhed omfatter udvidelse af pupillerne, overdreven bevægelse af huden og hektiske tilfælde af pelspleje, der resulterer i hårtab. "Pelsplejen" kan blive så intens, at den viser sig som selv-rettet aggression, oftest udført mod halen, flanken eller bækkenet. Aggressionen kan blive eksplosiv og rettes mod mennesker. Katten kan udtrykke overdrevne og usædvanlige lyde og synes at hallucinere fx blive "bange" for sin egen hale og tage flugten. De kan forekomme "maniske" (ophidset udtryk, hektisk løben omkring, spring) og ekstremt overfølsomme overfor berøring. Nogle anfald har en forløber i form af opmærksomhedssøgen og øget kælenhed overfor mennesker. De påvirkede katte er ofte nervøse, rastløse, konstant vandrende omkring. Der er en tydelig overfølsomhed overfor aen (episoder kan udløses ved aen langs rygsøjlen), som kan udløse angreb og give syndromet sit navn, overfølsomhed.

Overfølsomheden er som regel sammenkædet med øget affekt og aggression. Anfald synes mest hyppige om aftenen eller tidlige morgentimer. Aggression forekommer spontant og uden nogen tydelig årsag, og anfald-

dene kan ende lige så hurtigt som de er opstået. Efter et anfald synes katten ofte forvirret. Måden som adfærden udtrykkes på varierer fra kat til kat, og overfølsomheden kan forveksles med psykogen alopecia på grund af de fælles træk omkring overdreven pelspleje, der fører til hårtab. Det starter som regel hos unge til midaldrende katte mellem 1 og 5 år. Anfaldene kan vare fra sekunder til minutter, og kan variere i udtryk fra måned til måned. Anfald kan opstå med dagens mellemrum eller vare nærmest hele dagen.

Fysiske årsager, som bør udelukkes omfatter loppeallergi, foderallergi, sygdomme i forbindelse med ryggenes diskus, rygtraumer, infektioner, forgiftninger samt hjernetumorer. Syndromet kan have en genetisk årsag, da den hovedsageligt, men *ikke* udelukkende ses hos racekatte, specielt siam og siam-krydsninger.

Identificer problemet

Når man forsøger at behandle angstbaserede adfærdsproblemer, skal man først søge at fjerne eller reducere årsagen til konflikten eller angsten. Hvis dette ikke er muligt, må man forsøge med modindgreb og desensitivitets teknikker (overspringshandling).

Modindgreb skal lære katten at udføre en adfærd, der ikke hænger sammen med angstadfærd. Desensitiviteten introducerer gradvist katten til de ting, den er bange for og lærer den at forbinde disse med positive ting. Almindeligt forekommende udløsningsfaktorer for tvangsadfærd hos katte:

Hvis katten sutter på stof, så begræns kattens adgang til det ved at rydde op og fjerne tøj fra gulvet. Forhind den i at gå i soveværelset, hvor den kan tygge på sengetæppet osv. Tygger katten på udvalgte ting, så gør dem frastødende for katten ved at smøre bitterstof på. Husk at give den passende alternativer som den kan lege med og tygge på og placer tingene i områder, hvor katten normalt plejer at tygge på stof. Hvis katten lider af overfølsomhed, så undlad at ae den langs rygsøjlen, da dette kan udløse anfald.

Berigelse af kattens miljø

Ejere kan gøre følgende ændringer i kattens miljø for at berige det: Klatretræer! Mange katte nyder klatremiljøer, der gør deres omgivelser

mere 3-dimensionelle og lader dem følge deres naturlige forkærlighed for at klatre i træer. Fuglefoderbræt og akvarier. Ved at placere et fuglefoderbræt nær et vindue, kan fuglene udendørs hjælpe til med at underholde katten. Nogle katte ser endda videofilm med fugle! Akvarier er som regel også populær underholdning for katte, men husk at placere et passende sikkert dække øverst på akvariet, så katten ikke falder i – og fisken ikke bliver frokost! Bytte attrap. Legetøj fastgjort på en snor, fjerokoste og fiskestænger stimulerer den naturlige jagtadfærd. Daglig udskiftning af legetøj anbefales for at holde katten mentalt stimuleret. Ugiftigt kattegræs. Nogle katte reagerer positivt på katteurt eller kattegræs dyrket specielt til katte. Lidt i samme retning er der nogle katte, der nyder grønne bønner eller lidt salat! Nye fodringsmetoder. Hav flere forskellige steder, hvor katten fodres, så den skal søge efter sin mad. Nogle katte reagerer vældigt fint på "foderbolde", som trilles omkring for at foderpillerne kan komme ud. Boldene kan købes ved dyrehandleren eller hos dyrlægen, men den kan også laves hjemme af en tom toilet-rulle. Prik passende huller, luk begge ender. Måske skal katten have forevist, hvordan man ruller med en for at få foderet ud. Lav flere foderbolde og placer dem rundt omkring i huset. Med denne teknik skal katten søge efter sit daglige måltid. Målet er at holde katten optaget og mentalt stimuleret i en stor del af dens vågne tid.

Motion

Daglig motion hjælper med at nedtone ophidselse. Det anbefales, at ejeren tilbringer 10-15 minutter 2 gange dagligt med at lege interaktivt med katten. Én måde at gøre det på er ved at binde en lækkerbid eller pelmsus i en snor og lege "jagt" lege med katten. Nogle katte foretrækker fjerokoste og vil udføre de mest fantastiske akrobatiske spring mens de prøver at fange "fuglen". Prøv forskellige slags legetøj og byt dem jævnligt ud med hinanden, så katten ikke bliver træt af dem. Udendørs eventyr i sele og snor kan nogle gange være hjælpsomt.

Foder

Fodring over tid kan nogle gange hjælpe. Fx kan fodring med øget fiberindhold afhjælpe visse uldsuttere

eller overdrevne pelsplejere. Som tidligere nævnt er foderbolde en fremragende måde at øge kattens aktivitet på og dermed øge fodringstiden.

Struktur

En fast daglig rutine hjælper i høj grad mange katte. Faste tidspunkter for fodring, leg og opmærksomhed anbefales stærkt!

Begræns opmærksomheden

Ejerne bør konsekvent ignorere den gentagne adfærd, hvis der er nogen indikation på, at den udføres for at få deres opmærksomhed! Hvis adfærd ignoreres, sikrer ejeren at den uønskede adfærd ikke forstærkes. Er der en opmærksomhedssøgende faktor i adfærd, bør den aftage, når adfærd ikke belønnes. Dog skal ejeren være advares om, at adfærd i første omgang kan øges i håb om at opnå den ønskede opmærksomhed. Man skal derfor ikke straks tro, at behandlingen er forgæves. Vedvarende mangel på belønning (opmærksomhed) vil til slut fjerne adfærd, hvis årsagen er behov for opmærksomhed.

Separationsangst
(ejerens fravær, tab af selskabskat)
Ny kat eller person i husholdningen
Nye omgivelser
Begrænset adgang til udendørs liv
Manglende stimulation fra omgivelserne både socialt og fysiske rammer
Tidlig fravæning
Ikke løst fysisk problem
Aen på ryggen
Høje lyde

Undgå straf og begrænsninger

Almindeligvis anbefales det ikke at forsøge sig med begrænsende indgreb i form af kraver omkring kattens hals. Det kan muligvis forhindre katten i at skade sig selv, men det gør intet for at løse det underliggende problem, der udløser adfærd. Katten bør **aldrig** straffes, da straf i virkeligheden blot øger den underliggende konflikt og kattens angst.

Medicinsk behandling

Når først den tvangsprægede adfærd er blevet indgroet, kan katten ofte fortsætte med at udvise den selv efter at de udløsende faktorer er fjernet.

På dette tidspunkt kan adfærd bli-
ve umulig at ændre alene med stand-
dardbehandling. Medicinsk behan-
dling sammen med miljøændringer og
adfærdsbehandling er ofte påkrævet i
behandling af tvangspræget ad-
færd hos katten. Dette gælder især,
hvis det ikke lykkes at identificere
årsagen til adfærd.

Tvangspræget adfærd synes at om-
fatte ændringer i hjernens neu-
rotransmittere, der fremelsker den
fortsatte adfærdshandling. Serotonin
forventes at have indflydelse, fordi
medicin der forhindrer optagelse af
serotonin i hjernen er de mest effekti-
ve midler i tilfælde, hvor årsagen er
ukendt. Hvordan serotonin virker i
forbindelse med tvangspræget ad-
færd, vides ikke. Ud fra et praktisk
synspunkt synes det sikkert, at medi-
cin, der blokerer for hjernens optage-
lse af serotonin stabiliserer hjernens
kemi; minimerer indflydelsen af
stressfaktorerne fra kattens omgivel-
ser og hjælper med at stabilisere kat-
tens humør. Fluoxetin eller Clomipra-
min er ofte anvendte midler.

En mindre nervøs kat vil være mindre
tilbøjelig til at kaste sig ud i tvangs-
præget adfærd. På grund af overlap-
ningen mellem tvangspræget adfærd
og egentlige anfald af overfølsomhed,
kan Phenobarbital enkelte gange væ-
re behjælpelig med at holde anfaldene
nede.

Selv om man ikke altid kan eliminere
tvangspræget adfærd fuldstændigt,
kan behandlingsprogrammer som
beskrevet ovenfor være med til at
minimere forekomsten hos den enkel-
te kat.

Skal behandlingen være effektiv, skal
alle punkter følges samtidigt og kon-
sekvent. Det er ofte en hjælp, hvis
ejeren formår at føre dagbog over
kattens adfærd. Det gør det lettere at
vurdere kattens fremgang og kan og-
så hjælpe ejeren med at holde fast
ved behandlingen.

Om forfatteren og hendes projekt

Dr. Alice Moon-Fanelli har en doktor-
grad i dyreadfærd og adfærdsgenetik.
Hun er certificeret af the Animal Be-
havior Society som Applied Animal
Behaviorist. Dr. Moon-Fanelli er inter-
national kendt for sin ekspertise på
området og rådgiver jævnligt dyrlæ-
ger, dyretrænere, opdrættere og kæ-

ledyrsejere med alle former for ad-
færdsproblemer.

Hun har de seneste 10 år arbejdet på
Tufts University School of Veterinary
Medicine som professionel dyread-
færdseksperter. Hun har hjulpet med at
løse adfærdsproblemer på dyr lige fra
byen Grafton, hvor universitetet lig-
ger, og helt til Japan! Udover at mod-
tage klienter på klinikken på universi-
tetet står hun for skolens PetFax ser-
vice, hvor dyrlæger kan faxe sager til
hende og ad denne vej søge råd i
forbindelse med adfærdsproblemer,
som synes umulige at løse.

Dr. Moon-Fanelli bor på en lille gård
på landet og omgiver sig med heste,
hunde og en mindre flok neutraliserede
huskatte. Mange af dem herreløse,
der er blevet smidt af i en papkasse
foran hendes dør i løbet af natten,
fordi folk ved, at Dr. Moon-Fanelli nok
skal tage sig kærligt af dem.

Hun søger nu at løse lidt af gåden om
uldspiseri og søger derfor blodprøver
primært fra Birma- og Siameserkatte
til sit projekt. Har du en uldspiser og
skal alligevel til dyrlægen i anden an-
ledning, så overvej at bidrage til hen-
des projekt med en lille blodprøve.
(Der kan desværre ikke anvendes
mundhuleskrab til dette projekt, vi
beklager!) Der skal udfyldes nogle få
papirer, som skal sendes med prø-
ven.

Der skal bruges ca. 10 ml blod pr kat,
og du kan finde formularerne på den-
ne adresse:

www.birmaringen.dk/formularer –
eller send en mail til
susannewehner@gamil.com – så får
du dem tilsendt på mail.

Artiklen er med tilladelse sakset fra "Birma
Focus" 4/2007

Dr. Alice Moon-Fanelli

